

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Undervisningsmiljö för läs- och skrivstöd

- en studie om i vilken miljö elever i år 7 önskar få
läs- och skrivstöd

Iréne Hasslöf

Examensarbete:	15 hp
Program:	Specialläroprogrammet/SLP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt/2014
Handledare:	Lena Fridlund
Examinator:	Girma Berhanu
Rapport nr:	VT14-IPS-20 SLP600

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Program/kurs:	Speciallärarprogrammet/SLP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt/2014
Handledare:	Lena Fridlund
Examinator:	Girma Berhanu
Rapport nr:	VT14-IPS-20 SLP600
Nyckelord:	Lässtöd, skrivstöd, elevstudie, inkludering, exkludering.

Syfte

Syftet är att ta reda på vilken undervisningsmiljö för läs- och skrivstödinsatser som elever i år 7 önskar. Detta för att inte miljön ska hindra elevernas möjligheter att tillgodogöra sig det läs- och skrivstöd de behöver. Förhoppningen är att denna kunskap kan bli en del i att skolan bättre kan anpassa, motivera och skapa förutsättningar för eleverna att nå målen.

Centrala frågeställningar är:

- Hur önskar eleverna i studien möjligheten att få sitt läs- och skrivstöd inkluderat, exkluderat eller helt utanför svenskämnets lektionstid?
- Finns det tydliga likheter eller skillnader i hur elever som berörts av stöd under sin skoltid önskar stödundervisningsmiljö mot de som inte berörts?

Metod

För att uppnå syftet med studien valdes enkät som datainsamlingsmetod. En vinjett inleder enkäten vilket möjliggör för alla elever, oberoende av erfarenhet av stödundervisning, att kunna delta i undersökningen på mer lika villkor. Vinjetten består av en konstruerad men verklighetsnära elevsituation med efterföljande frågeställningar. Vid genomförandet lästes texten och frågeställningarna högt för klasserna.

Resultat

Studiens resultat visar att knappt hälften av eleverna oberoende av skola och om de själva berörts av stöd eller inte har valt ett inkluderande alternativ där stöd ges i klassrummet tillsammans med klassen. Den andra drygt hälften av eleverna har istället valt ett kategoriskt exkluderande alternativ utanför det ordinarie klassrummet. Alternativet att kunna få sitt stöd helt utanför ordinarie ämne eller skoltid blev inget alternativ för eleverna som första val men däremot när de skulle ange sitt andra val.

Studiens resultat visar att oberoende av på vilken av undersökningens skolor som eleverna går och oberoende av om eleverna själva berörts av stöd eller inte så finns det inte bara ett val som alla elever väljer. Min slutsats utifrån undersökningens resultat är att om alla elevers behov ska kunna tillgodoses bör det erbjudas olika stödalternativ som eleverna ska kunna välja mellan.

Förord

Med detta förord vill jag dels tacka min handledare Lena Fridlund som hjälpt mig i mitt arbete, dels tacka de skolor och elever som tog sig tid att vara med i min undersökning. Alla har hjälpt mig på olika sätt och också bidragit till att belysa skolmiljön ur ett elevperspektiv.

Jag hoppas att ni läsare känner, precis som jag, hur spännande och framförallt viktigt det är att faktiskt ta reda på vad elever önskar och vilka val de gör i olika sammanhang. Annars finns risken att vi glömmer att det är eleverna som är våra uppdragsgivare och att det är för dem som verksamheten i första hand ska fungera.

Stenungsund, våren 2014

Iréne Hasslöf

Innehållsförteckning

Inledning och bakgrund	1
Syfte/frågeställningar	3
Litteratur och forskningsgenomgång	4
Definition av några av studiens centrala begrepp	4
Specialpedagogik, inkludering och ”en skola för alla” i Sverige	4
Specialpedagogik och inkludering internationellt	5
Nutidens barn och nutidens skola i ett inkluderande perspektiv	6
Läs- och skrivinläring	7
Läsinläring enligt tre teorimodeller.....	7
Lärarstödet betydelse för läsinläring	8
Tidigare arbeten med anknytning till studien	8
Teoretiska utgångspunkter	10
Kategoriskt, relationellt och dilemma perspektiv	10
Kategoriskt perspektiv.....	10
Relationellt perspektiv.....	10
Dilemma perspektiv.....	10
Forskningsansats och metod	12
Forskningsansats	12
Metod	12
Val av metod.....	12
Urval.....	13
Etiska överväganden.....	13
Studiens reliabilitet och validitet.....	13
Generaliserbarhet.....	14
Enkätens utformning.....	14
Genomförande.....	14
Bearbetning och analys.....	15
Bortfall.....	15
Resultat och analys	16
Diskussion	28
Metoddiskussion	28
Resultatdiskussion	28
Specialpedagogiska och didaktiska konsekvenser	31
Förslag till fortsatt forskning	32
Referenslista	33
Bilaga 1, Elevenkät	36
Bilaga 2, Elevbrev	39

Inledning och bakgrund

Jag har sedan jag började som lärare arbetat för att alla elever ska bli goda läsare och att de ska kunna använda skriftspråket på ett nyanserat sätt. Jag anser att lära sig läsa och skriva är grundläggande rättigheter för alla elever i skolan idag. Dessutom är att kunna läsa och skriva viktiga redskap i kunskapsinhämtningen för alla skolämnen. Målet för mig har alltid varit att i möjligaste mån tillgodose alla elevers behov inom klassens ram.

I mitt arbete har jag kommit i kontakt med elever långt upp i ålder som inte kunnat läsa och skriva tillräckligt bra för att tillgodogöra sig undervisningen i skolan. Oftast har skolan då föreslagit stöd men endast erbjudit ett förbestämt alternativ som sällan getts inom klassens ram trots intentioner om ”en skola för alla”. I Skolverkets pressmeddelande (2013) står om hur resultaten för läsförståelse i den senaste PISA undersökningen har gått ner för svenska elever, vilket ytterligare motiverar till att genomföra förändringar inom skolan. Oavsett hur vi tänker när vi erbjuder stöd till eleverna, anser jag, att vi först ska ta reda på vad de faktiskt vill ha. Vi borde i första hand försöka skapa de förutsättningar som eleverna efterfrågar och önskar och inte bara skapa miljöer som vi tror skulle passa dem eller ännu värre, som passar oss, för först då kan resurserna förankras ”rätt”.

Historiskt sett har samhället sedan början av 1900-talet intresserat sig för hur barn utvecklas. Man ville, enligt Johannisson (2007), säkerställa att man fick friska barn till framtiden. Barnen började därför kontrolleras och jämföras och här startade det fokus som sedan har fortsatt kring skillnaden mellan friskt och sjukt, normalt och onormalt.

Fram till i början av 1960-talet, då det beslutades om en 9-årig grundskola och då det också startades speciallärarutbildning och specialundervisning, hade man olika lösningar som exkluderade (avskiljde) barn ur de vanliga undervisningsgrupperna. En stor förändring skedde under 1960-talet då Realskolan och Folkskolan slogs ihop, två skolformer som hade haft helt olika elevgrupper. Det var Realskolans lärare som tog över all undervisning, men de hade inte kompetens att ta hand om elever som kom ifrån så olika förutsättningar och hemförhållanden. Behovet av specialundervisning ökade då markant.

Att kunna läsa och skriva är grundläggande rättigheter och i dagens samhälle ställs stora krav på att behärska de färdigheterna. Säljö (2010) skriver ”att kunna läsa och skriva är idag en nödvändig förutsättning för att över huvud taget kunna delta i många delar av samhälls- och arbetslivet.” (s. 157). I *Lgr11* (Utbildningsdepartementen, 2011) står bland annat att ”språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva ska varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga.” (s. 9). I kommentarmaterial till kursplan i svenska från Skolverket (2011) beskrivs att skolans uppgift är att eleverna ska få lära sig ”/.../ både avkodning och förståelsearbete. Det senare inkluderar också arbete med att utöka ordförrådet.” (s. 12).

Haug (1998) belyser begreppet ”en skola för alla” det vill säga att alla elever ska få likvärda och optimala möjligheter till lärande och utbildning utifrån sin egen förutsättning och att det har varit skolans mål sedan ett halvt sekel. Utgångspunkten i skolans styrdokument är att alla barn ska inkluderas det vill säga att alla barn har rätt att gå i sin klass och att skolan och undervisningen anpassas så att eleverna når de optimala förutsättningarna. I Heimdahl Mattson (2006) står att trots beslut och mål om ”en skola för alla” och inkludering pekar det

mesta, både inom forskning liksom undervisning, på att det på många skolor fortfarande erbjuds exkludering som enda alternativ för elever i behov av stöd.

Enligt Skolverket (1999) satsar skolorna stora resurser på elever i behov av stöd men utan att se något verkligt resultat. Skolan är skyldig att ge stöd när en elev riskerar att inte nå målen men hur det stödet ska se ut uppfattas olika av skolorna. I *Lgr11* (Utbildningsdepartementet, 2011) framgår att alla elever ska ha rätt till en utbildning som är anpassad efter deras behov vilket därmed innebär att undervisningen inte kan utformas lika för alla. Om särskilt stöd står det i skollagens 7 § kapitel 3 (2010:800) att ”särskilt stöd får ges istället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i eller som ett komplement till denna. Det särskilda stödet ska ges inom den elevgrupp som eleven tillhör om inte annat följer av denna lag eller annan författning” vilket syftar till att målet ska vara inkluderad stödundervisning.

I Skolverket (1999) framgår det däremot att trots alla intentioner på övergripande nivå om att skapa en inkluderande skola har det inte lyckats. Med tanke på Nilholm och Göranssons (2013) rapport där det framgår att drygt 15 procent av eleverna i grundskolan idag får särskilt stöd och 40 procent berörs av stöd någon gång under sin skoltid borde frågan ställas kring hur stödet kan anpassas till de/det sätt som eleverna önskar. I *Lgr11* (Utbildningsdepartementet, 2011), står dessutom att eleverna ska delta i planering och utvärdering av arbetet och utveckla sin förmåga att ta ansvar för sitt eget lärande. Det borde medföra att speciellt de elever där det uppstått hinder borde vara involverade i hur anpassningar ska se ut. Därför vill jag i min studie ta reda på vilken undervisningsmiljö som elever i år 7 själva önskar för sitt läs- och skrivstöd, så att skolan sedan bättre ska kunna anpassa, motivera och skapa förutsättningar för dem att nå målen.

Syfte/frågeställningar

Syftet är att ta reda på vilken undervisningsmiljö för läs- och skrivstödinsatser som elever i år 7 önskar. Detta för att inte miljön ska hindra elevernas möjligheter att tillgodogöra sig det läs- och skrivstöd de behöver. Förhoppningen är att denna kunskap kan bli en del i att skolan bättre kan anpassa, motivera och skapa förutsättningar för eleverna att nå målen.

Centrala frågeställningar är:

- Hur önskar eleverna i studien möjligheten att få sitt läs- och skrivstöd inkluderat, exkluderat eller helt utanför svenskämnets lektionstid?
- Finns det tydliga likheter eller skillnader i hur elever som berörts av stöd under sin skoltid önskar stödundervisningsmiljö mot de som inte berörts?

Litteratur och forskningsgenomgång

Specialpedagogik som begrepp har funnits sedan 1960-talet och det var också då som speciallärarutbildningen startade. Sedan dess har det växlat mellan olika perspektiv och olika sätt att se på undervisning. Efterhand har man styrt siktet mer och mer mot ”en skola för alla”. Syftet är då att alla elever ska vara inkluderade och få den undervisning de har rätt till och i första hand inom ramen för sin klass.

Definition av några av studiens centrala begrepp

Med stödundervisningsmiljö avses i studien i vilken lokal eller på vilken plats som undervisningen sker. Klassrum och grupprum är exempel på undervisningsmiljöer.

I studien avser **exkluderad undervisning** förenklat när undervisningen sker utanför det ordinarie klassrummet.

Inkluderad undervisning innebär i studien förenklat att den sker tillsammans med klassen i det ordinarie klassrummet.

Med **läs- och skrivstöd** menas i studien att eleven exempelvis behöver tillgång till tekniskt material, avkodningsträning, läsförståelse med textsamtal eller skrivhjälp.

Specialpedagogik, inkludering och ”en skola för alla” i Sverige

Min uppfattning är att i skolan idag upplever både elever och lärare att prestationskraven genom bland annat den nya läroplanen är högre än tidigare. En konsekvens av det kan bli att fler elever verkar ointresserade och okoncentrerade. För eleverna ökar då risken att de hamnar i svårigheter och att lösningen blir specialundervisning. Haug (1998) tar upp att förändringar i behoven av specialundervisning egentligen har väldigt lite med barnen att göra utan menar att ”genom att höja eller sänka kraven kan man enkelt öka och minska antalet elever som har svårigheter i skolan, men därigenom löser man inte alla problem för de barn som inte lär sig tillräckligt i skolan. Den uppgiften återstår att lösa” (s. 47).

Persson (2007) menar att problemen kring specialundervisningens upplägg och att den förblir i hög grad exkluderande kan vara att skolan ofta redan i förväg gjort upp förslag på lösningar kring eleven. När förslaget presenteras kan det vara svårt för eleven och elevens föräldrar att ifrågasätta de föreslagna åtgärderna. Stödåtgärder som till exempel innebär liten grupp bestäms ofta utifrån vad det finns för resurser på skolan och vad skolans personal önskar. Det kan medföra att eleven tvingas acceptera lösningen utan att själv riktigt förstå eller ha möjlighet att påverka. Många gånger erbjuds dessutom samma slags stöd oberoende av hur problematiken ser ut (ibid.).

I Skolverket (2005) står att redan den läroplan som infördes 1962 föreskrev att eleven skulle stå i centrum och att alla elever skulle hjälpas till en allsidig utveckling inom ramen för en skola för alla. Ändå är resultatet, som det beskrivs i rapporten att:

/.../även om synen på vad som orsakar skolsvårigheter successivt har förändrats under 1900-talets två sista decennier finns fortfarande en klivenhet när det gäller synen på vem som har svårigheterna. Fastän de olika styrdokumenterna för skolan anlägger ett relationellt perspektiv på skolsvårigheter, ligger fortfarande individkaraktäristika till stor del till grund för skolans bedömning av "normalitet" och av vilka elever som anses vara i behov av särskilt stöd (s. 49).

Björk-Åkesson (2007) vänder på den frågan och tar upp vad som händer om "en skola för alla" inte kan ge alla elever vad de behöver för att kunna utvecklas fullt ut. Då behövs en annan diskussion, där hon menar att vi måste inrikta oss på att tänka förebyggande och se vilka faktorer som krävs för en fungerande lärmiljö i en skola för alla. Hon skriver:

För att alla barn ska få det de behöver behövs för utveckling och lärande krävs variationer i miljön i skolan och variation i bemötande och pedagogik. Det finns ingen standardmiljö lika lite som det finns en standardmetod eller en standardelev. Vi måste bejaka mångfalden i skolan och bemöta den totala variationen av elever på sådant sätt som bidrar till en positiv utveckling och lärande i vardagen (s. 96).

I Heimdahl Mattsons (2008) rapport kring elevers syn på specialpedagogiska insatser står att "alla elever ges i princip samma pedagogiska bemötande vilket, enligt eleverna i den här studien, resulterar i underkrav, överkrav eller att man upplever sig osedd" (s. 29). Ibland resulterar problemen i en diagnos vilket skulle kunnat leda till ett positivt samspel och en anpassad undervisning men "eftersom skolan, enligt resultatet, ofta saknar kompetens och pedagogiska strategier för att bemöta elevernas individuella förutsättningar används inte diagnosen i det syftet, utan snarare som ett redskap för att legitimera exkludering" (s. 29). I denna studie blev alltså skolans reaktion att eleverna placerades i en tillfällig eller permanent undervisningsgrupp. Slutsatsen blev att det som skulle kunnat vara positivt med att få en diagnos ofta leder till exkludering vilket i denna studie visat sig upplevas negativt av eleverna. Även i Skolverket (2003) beskrivs att det inte är ovanligt att elever får samma slags stöd oavsett problem. Här framgår också liksom i Heimdahl Mattsons (2008) och Persson (2007) att det i hög grad är skolan som bestämmer stödets utformning och att den vanligaste miljön för stöd är i mindre grupp utanför den ordinarie klassens ram.

Specialpedagogik och inkludering internationellt

Dyson (2006) belyser specialpedagogikens utveckling i England. Han refererar till Warnock undersökningen som gjordes under 1970-talet och som fortfarande ligger till grund för mycket av det som skrivs i England. Denna undersökning föreslog bland annat att begreppet "special educational needs" skulle användas istället för det tidigare "categories of handicap". Det nya begreppet stod för huruvida eleven kunde tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen eller inte. Trots detta är det fortfarande mycket fokus på vad just den "speciella eleven" behöver istället för vad alla elever behöver för att tillgodogöra sig undervisningen.

Allan, Brown och Ridell (1998) tar upp två huvudströmningar inom specialpedagogik, den ena riktad mot att svårigheterna finns "inom" barnet och den andra som ser svårigheterna "utanför" barnet. De beskriver också hur specialpedagogiken är i kris med tre problemområden. Det första är att det sociala perspektivet där det inte gjorts tillräckligt för att bättre förstå upplevelser ur ett individperspektiv, det andra är att man politiskt går mer åt individinriktade insatser igen och det tredje innebär att forskningen har behandlat människor i studier som "objekt".

Allan, Brown och Ridell (1998) ser alltså liksom Dyson (2006) att det verkar finnas en tendens till en återgång till det mer individinriktade sättet att se på svårigheter. Dessutom skriver de att de upplever att även föräldrar strävar efter diagnoser och individuella insatser för sina barn. Denna uppfattning bekräftas även i Sverige av att Björk-Åkesson (2007) också tar upp hur behovet av diagnoser ytterligare förstärker att problemen blir individualiserade. Även Andreasson, Ekström och Lundgrens (2009) forskning visar på ett mer individinriktat perspektiv genom att de sett hur politiker använder ett sätt att tala om elever i behov av stöd som något som ska rättas till och sedan anpassas tillbaka till verksamhet igen. Pijl och van den Bos (1998) tar dessutom upp att det kanske aldrig funnits något riktigt alternativ till det individinriktade perspektivet i praktiken.

Egelund, Haug och Persson (2006) belyser begreppet inkludering i den norska skolan. Här skriver de att det innebär att ”inkludering innebär att de barn som får specialundervisning nu inte bara ska gå i den vanliga skolan, utan att det också ställs kvalitativa krav på delaktighet och medverkan i gemenskapen med de andra eleverna/...” (s. 141). Kvaliteten på undervisningens anpassning avgör behovet av speciella insatser och att gå i vanlig klass innebär inte att undervisningen är inkluderande. De menar att det bygger både på kvalitet i undervisningen och på att eleverna erbjuds möjligheter till utveckling tillsammans.

Författarna Egelund, Haug och Persson (2006) tar upp att inkludering i Danmark utgår ifrån Salamancadeklarationen (1994). De refererar dock till att det stora fokus som läggs på diagnoser ofta innebär att föräldrarna ändå efterfrågar exkluderad undervisning. Författarna menar att det kan vara så att ”.../ är vi kanske på väg in i en ny fas, där inkluderande utbildning visserligen är idealet, men där vi i vetskap om verklighetens mångfald och individernas rättigheter erbjuder valmöjligheter” (s. 154). De skriver att gemensamt för Sverige, Norge och Danmark är att specialundervisning i många fall är till för att ge lärarna avlastning eller för att ge eleverna andrum från klassrummet. Eleverna möter ofta okvalificerad personal och resultaten står inte i linje med den andel resurser som satsas.

Nutidens barn och nutidens skola i ett inkluderande perspektiv

I Persson (2007) står att ”om man accepterar det faktum att barn är olika när de kommer till skolan och att det inte är skolans uppdrag att reducera denna olikhet, får detta konsekvenser för skolans hela verksamhet. Först då accepteras det förhållande att barn lär sig i olika takt och på olika sätt...” (s. 85). Men enligt Emanuelsson (2004) är skolan fortfarande kvar i ett kategoriskt perspektiv. Det innebär att skolan ser svårigheter som konsekvenser av egenskaper hos eleven och därigenom behövs särskilda metoder och ”special” riktat mot den enskilda eleven. Som ett resultat av det synsättet finns fortfarande den vanligt förekommande traditionella specialundervisningen i en mer eller mindre separat grupp kvar (Emanuelsson, 2004).

I SOU (1997) beskrivs hur lärarrollen måste förändras och att man numer måste förtjäna sin auktoritet. Även Sommer (2011) beskriver hur lärarrollen förändrats i skolan och vad som krävs av lärare för att nå målet med ”en skola för alla”:

.../auktoritet ges inte längre genom samhällsrollen (exempelvis lärare), den ska förvärfvas varje dag i klassrummet! Detta ställer krav på både personliga egenskaper och yrkesmässiga färdigheter – inklusive ”näsa för barn”, auktoritativt uppträdande (avstämde växlingar mellan krav och hänsynstagande) samt

förmågan att göra samvaron och undervisningen motiverande för barn – om man som förskollärare och lärare ska accepteras av och må bra tillsammans med nutidens förhandlingsbarn (s. 171).

För att inkludering ska bli meningsfull krävs att även undervisningens inriktning och innehåll bearbetas (Emanuelsson, 2004; Persson, 2007). Det räcker inte med att ändra i ordval utan undervisningen måste anpassas genom planering och genomförande så att den motsvarar alla elevers olika behov inom ramen för klassens gemenskap. Persson (2007) menar att ett av problemen kring att denna förändring inte skett är kanske att en starkare tradition fortfarande råder kring specialpedagogikens roll i skolan. Det vill säga att målet snarare är att återanpassa eleven till den ”vanliga” undervisningen än att förändra i klassrummet. Därför måste det vara ett gemensamt ansvar för alla som verkar i skolan att tillsammans arbeta för att uppnå en bestående förändring av verksamheten. Här behöver alla kompetenser hjälpas åt för att lösa de pedagogiska dilemman som uppstår. I Emanuelsson (2004) står:

Av en mycket lång tradition, förvisso ännu inte bruten, leder det kategoriska perspektivet till specialundervisning av speciella elever och därmed också till differentierande exkludering eller segregering, medan det relationella perspektivet öppnar utmanande möjligheter till motsatsen, nämligen inkludering och integrering. Utmaningarna är stora och konfliktladdade och möjligheter till framgång helt beroende av en väl fungerande samverkan i arbetslagen (s. 113).

Emanuelsson (2004) får avsluta med att arbetet kring inkludering innebär att skapa och utnyttja en kollektiv kompetens som är gemensam för hela arbetslaget och alla på skolan. Han skriver att det är en ”kamp mot ofta starka krafter och intressen som verkar för ”den nödvändiga särbehandlingen” (s. 113). Även Nilholm och Göransson (2013) tar upp att samarbete och gemensamma riktlinjer för alla på skolan är en förutsättning för arbetet kring inkludering. I Persson (2007) beskrivs om svårigheterna i att påverka och förändra skolsituationen som kan uppstå om inte arbetslaget arbetar mot ett gemensamt mål med att förändra i skolans miljö. Specialpedagogens roll blir ofta konfliktfylld när det kommer till att förändra i de traditionella banorna på skolan. Det kan bli problematiskt att peka på att elevens problem kan vara relaterat till lärarens förhållningssätt eller undervisning. Han menar också att det är av vikt att ”tänket” kring elevers olikheter förs ut redan till blivande lärare på lärarhögskolan så att de redan från början kan komma in i skolans verksamhet med en mer ”öppen” och tolerant inställning.

Läs- och skrivinlärning

Genom åren har olika synsätt och läs- och skrivinlärningsmodeller varit aktuella. En del teorier har varit mer eller mindre populära. Det har också diskuterats vilken påverkan andra faktorer som till exempel ekonomi och lärarstöd har på barns förutsättningar inför den grundläggande läs- och skrivinlärningen och också för den fortsatta utvecklingen i skolan.

Läsinlärning enligt tre teorimodeller

De flesta läsinlärningsmetoder går att sortera in under två teorimodeller (Kullberg, 2007). Den första benämns syntetisk metod där Wittingmetoden anges som ett exempel. Det synsättet innebär att läsinlärningen är svårighetsgraderad från de små delarna i språket. Den andra benämns analytisk metod där LTG metoden, läsning på talets grund, nämns som exempel. Det synsättet innebär att läsningen startar från helheten där mening och innehåll är viktigast.

Inga-Lill Jakobsson (personlig kommunikation, 16, oktober, 2012) presenterade en tredje modell som hon kallade interaktiv metod som innebar ett samspel mellan syntetisk och analytisk metod. Hon benämnde också syntetisk metod som ”bottom-up” metod och analytisk metod som ”top-down” metod. Lärarens synsätt, och ibland även skolans profil, avgör vilken läsinlärningsmodell som råder i undervisningen.

Lärarstödet betydelse för läsinläring

Liberg, Geijerstam och Folkeryd (2010) belyser vikten av att skapa rätt förutsättningar för utveckling. De förespråkar väl utbildade lärare men dessutom tillgång till både specialkompetenser och material. De förutsättningar som lärare skapar genom relationer med elever och genom att reflektera över sin egen undervisning är också viktiga. Även lärmiljö, arbetsklimat och förväntningar på eleven är viktiga framgångsfaktorer. Varje skola bör ha tillgång till stöd och god kompetens för att kunna ge alla elever de bästa förutsättningar. Tyvärr är det dock ofta så att de barn som bäst behöver god kompetens hos läraren möts av utbildad personal (Egelund, Haug & Persson, 2006).

Kamhi och Catts (2011) uttrycker att en av skolans viktigaste funktioner är att skapa förutsättningar för alla elever att bli goda läsare oberoende av förutsättningar. De menar att den viktigaste framgångsfaktorn är att sätta in stöd och resurser tidigt för att förebygga och kompensera för de elever som kommer till skolan med ett sämre kulturellt kapital. De upplever att språkförberedelse helst redan i förskolan ger bäst resultat och att många av de läsinsatser som sätts in senare inte har så stor betydelse.

Att utveckla läsförståelse innebär inte, enligt Reichenberg och Lundberg (2011), att bara lästräna utan det är minst lika viktigt att undervisas i textsamtal. Vanligtvis tränas textsamtal kring skönlitteratur men träning behövs minst lika mycket kring andra texter. Enligt författarna menar många lärare att det låter eleverna träna läsförståelse när de läser tyst i bänkbok men enligt författarna är det endast avkodningsträning och inte läsförståelseträning. I Sterner och Lundberg (2002) kan man också läsa om vikten av att elever får undervisning i hur de ska ta sig an en text för att förstå innehållet. Det är viktig kunskap både för att förstå innehåll och syfte med uppgifter och för att kunna analysera och problematisera inte minst i anknytning till matematik. De tar också upp att det ställs stora krav på elevers läsförmåga för att kunna läsa och förstå matematiska textuppgifter. Ofta krävs att eleven kan bearbeta texten i flera steg. Alltså måste elever som behöver lässtöd även ha det för att läsa texter med matematiskt innehåll. Det står också att ”för lärare som undervisar i matematik är det viktigt att ha insikter om vilka matematiska kunskaper som krävs av eleven men också om vad som kan påverka elevens läsförståelse i samband med matematisk problemlösning” (s. 92).

Tidigare arbeten med anknytning till studien

Nedan nämns några exempel på arbeten som knyter an till olika delar av studien.

Det finns studier som handlar om **inkludering** och **exkludering** som till exempel ”Inkludering av elever i behov av särskilt stöd– en intervjustudie om lärares förhållningssätt och funderingar kring arbetet med inkludering” av Lokander och Olofsson (2008) som

handlar om hur fem lärare resonerar och planerar arbetet med inkludering av elever i klassrummet och "Tankar kring exkludering i förskola och skola" av Gustavsson och Lennström (2008) som handlar om pedagogers uppfattningar om vilka faktorer som kan leda till exkludering.

Det finns också flera studier som handlar om **läs- och skrivstöd** men då främst riktat mot de yngre åldrarna som "Läs- och skrivinlärningsmetoder - en studie i förberedande och tidig läs- och skrivinläring" av Axelsson och Hansson (2007). Den handlar om hur två förskollärare och tre lärare från skolår 1 arbetar med förberedande läs- och skrivinläring.

Flera undersökningar utforskar hur skolledare och lärare tänker kring stöd och undervisning men få har fokus på elevernas uppfattning. En studie som tar fasta på **vad några utvalda elever tänker** i olika frågor är Hultberg och Perssons (2007) kvalitativa forskning som handlar om hur elever i år 6 på en specifik skola, tänker kring inkludering och vad som gör att elever känner sig inkluderade, heter "Inkluderad men ändå exkluderad? Elevers berättelser om gemenskapen i skolan".

I Nossebro har gjorts vad som kallas en "**synvända**" och som inte enbart riktar sig till stöd i olika ämnen utan till hela skolans syn på elever i behov av stöd. Det innebär att all personal på skolan har arbetat med att förändra sin syn på elever bl.a. genom att de tillsammans läst och diskuterat litteratur. Persson och Persson (2012) har gjort en granskning av den synvändan i boken "Inkludering och måluppfyllelse – att nå framgång med alla elever." Den handlar bl.a. om hur kommunen har lyckats i sin intention och vilka framgångsfaktorer som använts. Ytterligare studier av bland annat arbetet i Nossebro har Nilholm och Göransson (2013) gjort i sin rapport "Inkluderande undervisning – vad kan man lära av forskningen? som de gjort på uppdrag av Specialpedagogiska Skolmyndigheten.

Avslutningsvis har jag inte funnit någon undersökning som handlar om i vilken undervisningsmiljö elever önskar läs- och skrivstödsinsatser.

Teoretiska utgångspunkter

I studien valdes som teoretiska utgångspunkter tre perspektiv som resultatet kommer att analyseras utifrån. Perspektiven knyts till studien genom att de alternativ som eleverna har att välja mellan medför ett förhållningssätt som förenklat motsvarar något av de tre perspektiven. Nedan följer en kort beskrivning av vad perspektiven innebär.

Kategoriskt, relationellt och dilemma perspektiv

Kategoriskt perspektiv

I Nilholm (2007) beskrivs ett synsätt som medför att man måste kompensera individer för deras problem och brister. Eftersom forskningen har sin grund i en medicinsk/psykologisk tradition har diagnoser varit en central del. Man identifierar olika problemgrupper och kompenserar de problem som individen uppvisar. Här ses individen som bärare av problem. Emanuelsson (2006) använder begreppet kategoriskt perspektiv som karaktäriseras av att elever kategoriseras utifrån ett normalitetstänkande och på grundval av det utsätts för särskilda åtgärder. Förenklat kan sägas att inom detta perspektiv utgår man från att eleven är bärare av sina svårigheter och utgår från elever "med" svårigheter. I Persson (2007) tas upp att ett kategoriskt perspektiv reducerar en elevs svårigheter "till en effekt av t.ex. låg begåvning eller svåra hemförhållanden." (s. 167). Här kopplas perspektivet i första hand till alternativ A i enkäten (bilaga 1) som innebär att stödundervisningen sker inom klassens ram.

Relationellt perspektiv

Ur den ovan nämnda grundsynen har ett kritiskt perspektiv vuxit fram. Det innebär att man ser kritiskt på diagnoser och användandet av dem, för att de gör så att skolsystemet inte behöver ändras, eftersom misslyckanden ses som en konsekvens av elevens egna brister. Detta perspektiv kallar Emanuelsson (2006) för det relationella perspektivet där man har fokus på samspel mellan individ och omgivning och där man utgår från elever "i" svårigheter och inte "med" svårigheter. Persson (2007) tar upp att det är viktigt att specialpedagogisk verksamhet ses i ett sammanhang med övrig pedagogisk verksamhet i skolan. Han skriver att det blir "viktigt vad som sker i *förhållandet*, *samspelet* eller *interaktionen* mellan olika aktörer. Förståelsegrunden för handlandet står alltså inte att finna i en enskild individs uppträdande eller beteende" (s. 166). Här kopplas perspektivet i första hand till alternativ B i enkäten (bilaga 1) som innebär att stödundervisningen sker helt utanför klassens ram.

Dilemma perspektiv

Ytterligare ett perspektiv som Nilholm (2007) presenterar är dilemma perspektivet. Men det ligger på en annan nivå. Han skriver:

i dilemmaperspektivet tas således inte en bestämd utgångspunkt i den "rätta" modellen utan intresset ligger snarare i en kritisk undersökning av hur befintliga modeller fungera. (s. 85).

Det som är dilemmaperspektivets styrka kan också ses som dess svaghet. Öppenhet för komplexitet och dilemma gör att perspektivet kan tyckas vagt och relativistiskt (s. 86).

Dilemmaperspektivet innebär, menar han, att det inte finns några enkla lösningar när skolan ska hantera elevers olikheter. Han skriver att skolpolitiken idag utgår från att inkludering

gäller som övergripande värde men ändå godkänner man kompensatoriska lösningar som t.ex. små undervisningsgrupper. Ett dilemma som Nilholm (2007) då menar att skolan ställs inför är om det är individen som ska kompenseras för sina tillkortakommanden eller om det är miljön som ska anpassas. Här kopplas perspektivet i första hand till alternativ C i enkäten (bilaga 1) som innebär att eleven i högre utsträckning själv kan påverka när och var som stödundervisningen sker.

Forskningsansats och metod

Forskningsansats

Studien är en kvantitativ studie med enkät som datainsamlingsmetod. Resultaten redovisas i huvudsak med hjälp av siffror och diagram. Kvantitativ studie används oftast enligt Trost (2012) när frågeställningarna gäller exempelvis hur många, hur vanligt och hur ofta. Exempelvis hur många av eleverna som väljer de olika alternativen. Statistik innebär enligt Byström och Byström (1998) att försöka förstå tillvaron med hjälp av siffror. Författarna beskriver statistik som en samling metoder för att samla in, beskriva och tolka siffror för att försöka hitta förklaringar, mönster och se orsakssamband.

Eftersom det är en kvantitativ studie kan den sägas ha en positivistisk forskningsansats. Formellt kan positivism förenklat beskrivas (Giddens, 2007) som en forskningsansats som innebär att allt som finns kan beskrivas med materiella egenskaper. Det resultat som framkommer vid studier i en positivistisk forskningsansats betraktas som fakta och man vill kunna förklara och generalisera ur det. De undersökningar som görs ska vara empiriskt prövbara och ge korrekta mätningar. En vanlig datainsamlingsmetod är enkät. Forskarens roll är sedan att sammanställa empirin så att den är så objektiv och värderingsfri som möjligt och resultatet i ansatsen bearbetas med kvantitativ analys och statistik (ibid.).

Metod

Nedan följer en presentation av vald metod och de frågeställningar som berör studiens genomförande.

Val av metod

I min studie ville jag ta reda på i vilken miljö elever i år 7 önskade få läs- och skrivstödundervisning. Mitt intresse gällde vad alla elever i de undersökta grupperna önskade oberoende av om de själva var berörda av stöd eller inte. Syftet med vinjettmetoden är enligt Jergeby (1999) att studera och analysera människors val och bedömningar av hypotetiska situationer som konstruerats så verklighetsnära som möjligt. Här ställs eleverna inför en beskrivning av en person i en för dem verklighetsnära situation. Vinjettmetoden är därför den metod som gör det möjligt för alla eleverna att förhålla sig till läs- och skrivstödundervisning oavsett egen erfarenhet. Genom att eleverna tar ställning kring en hypotetisk situation kan de sätta sig in i alternativen och ta ställning till hur de själva skulle ha önskat sin undervisning. På detta sätt blir utgångspunkten mer samstämmig och kan ge ett mer likvärdigt svarsunderlag att analysera. Eftersom jag var intresserad av alla elever i de undersökta gruppernas val, valde jag en kvantitativ studie med enkät (bilaga 1) som datainsamlingsmetod.

I denna undersökning var jag mest intresserad av vad alla elever i de undersökta grupperna önskade. Eftersom jag inte var lika intresserad av att ta reda på mer om varför eleverna gjort valen, delvis på grund av tidsbrist, var en kvalitativ studie med samtal eller djupintervju enligt Kvale och Brinkman (2009) inte aktuell. Observation (Fangen, 2005) av eleverna i klassrummet var inte heller aktuellt eftersom frågorna inte gick att studera i elevernas miljö.

Styrkan med vinjettmetoden är att alla elever oberoende av erfarenhet kring frågan kan sätta sig in i och besvara den. Det ger en mer allsidig bild av vad elever i år 7 önskar för miljö för läs- och skrivstödinsatser och det är vad jag är intresserad av.

En svaghet med vinjettmetoden är att den är baserad på teorier kring en situation och inte en verklig och upplevd händelse. En risk kan då vara att eleverna har svårt att sätta sig in i en situation som inte handlar om dem själva och särskilt om de aldrig har upplevt svårigheter i skolan.

Urval

Studien handlar om i vilken miljö elever i år 7, oberoende av om de i verkligheten själva berörs av stöd eller inte, önskar specialundervisning i svenska. Jag valde klasser från två olika högstadieskolor i två närliggande kommuner för att se om det fanns skillnader mellan hur olika skolor och kommuners elever i år 7 önskade. Det planerade antalet bestod av 98 elever ur två skolors årskurs 7. Båda skolorna är kommunala grundskolor. Den ena skolan ligger i en mindre kommun utan några direkta ekonomiska eller sociala problem och är en 6-9 skola. Där medverkade 55 elever. Den andra skolan ligger i en något större kommun med både större ekonomiska och sociala problem. Den skolan är en 0-9 skola men med en avskild del för år 7-9. Där medverkade 39 elever. Valet av elever i år 7 grundar sig på att de då har lång erfarenhet från skolan och på olika sätt kommit i kontakt med stödundervisning vilket gör att de bör kunna ha en uppfattning kring hur de tycker att den kan/bör bedrivas.

Etiska överväganden

Studiens utgångspunkt är en konstruerad och fiktiv men verklighetsnära situation. Det innebär att eleverna inte behöver utgå ifrån sina egna upplevelser och därigenom blir studien inte etiskt känslig. Klasserna och föräldrarna informerades om studien via mentorstimma och veckobrev. I enlighet med Vetenskapsrådet (2011) informerade jag eleverna om att de kommer att vara helt anonyma men att de ändå har rätt att välja att inte vara med och dessutom har rätt att avbryta sin medverkan när de vill under studiens genomförande.

Studiens reliabilitet och validitet

För att undanröja så många risker för feltolkningar och hinder som möjligt har jag i arbetet med framtagandet av enkäten använt frågorna i Byström och Byström (2011). Därigenom ökades både reliabiliteten, som här avser kvaliteten på mätinstrumentet, och validiteten, som avser om man mäter det som man avser att mäta, enligt Stukát (2005) Efter det gjorde jag en begränsad pilotstudie för att prova ut enkäten. De fyra personer som medverkade i den var i olika åldrar och har alla bidragit med användbara synpunkter både på texten och frågornas utformning och tydlighet. För att ytterligare öka validiteten i studien och dessutom göra den oberoende av elevernas tidigare erfarenheter, valde jag att alla elever skulle ta ställning till samma problemsituation. De efterföljande frågorna i enkäten kunde däremot tolkas olika och därför var det viktigt att använda ett enkelt språk i enlighet med Trost (2007) och att först prova ut dem i en pilotstudie. Validiteten i studien bör ökas av att alla elever får samma förutsättningar att ta ställning till men en begränsning kan däremot vara om de inte får tillräckligt med information för att kunna ta ställning. Möjligen kan svaren ha påverkats av om eleven har eller har haft egen erfarenhet av stöd. Dessutom kan de alternativ till stöd som eleven kommit i kontakt med under sin skoltid ligga till grund för de val de gör i enkäten trots

uppmaning att tänka utanför sin egen situation. Risk finns också att eleverna svarar vad de tror att jag eller skolan vill att de ska svara.

Generaliserbarhet

Utifrån att studien endast gjorts på ett mindre urval elever i år 7 är den inte generaliserbar. Studien gäller för den konstruerade elevsituationen men bör gå att relatera till en för eleven verklig situation. Den kan möjligen vara relaterbar till andra högstadieskolor med liknande förutsättningar eller användas tillsammans med andra studier av elever.

Enkätens utformning

Den datorskrivna enkäten (bilaga 1) bestod av en inledande text följt av åtta frågor fördelade på tre A4-sidor. Den första sidan innehöll texten och den inledande informationen och de två följande sidorna innehöll frågorna. Vinjetten inleds med en beskrivning av en fiktiv elev i år 7 med svårigheter inom läs- och skrivområdet. Den följs sedan på nästa A4-sida först av strukturerade rangordningsfrågor relaterade till vinjetten, en öppen fråga och avslutas med strukturerade personliga Ja/Nej frågor (Stukát, 2005). Eleverna ombads att besvara enkäten förutsättningslöst, det vill säga att försöka att frånga de egna erfarenheterna. Sist i enkäten placerades de personliga frågorna i form av egen erfarenhet av läs- och skrivstöd eller i annat ämne. De kom sist för att de inte skulle vara aktuella i minnet när eleven besvarade de inledande frågorna.

Genomförande

Jag sökte via telefon tillstånd hos skolornas rektorer och sedan även klassernas mentorer för att få genomföra studien på skolorna och få tillgång till varje klass. Mentorerna för klasserna informerade i sin tur eleverna om den kommande studien genom att läsa upp ett brev från mig, (bilaga 2) på en mentorstimma, där eleverna också fick information om att de kunde välja om de ville vara med eller inte. Föräldrarna fick information hemskickad från skolan med mitt elevbrev som bilaga.

Studien genomfördes under ett antal olika lektioner i livskunskap och svenska. När eleverna har livskunskap innebär det att de i normala fall är i en speciell sal utan bänkar eller bord men för att kunna fylla i enkäten valde jag att byta lokal till ett vanligt klassrum. Det fungerade bra men i ett fall fanns bara skolans bildsal ledig vilket medförde att eleverna inte hade några vanliga arbetsplatser att sitta vid vilket kan ha bidragit till att det blev en viss oro bland de eleverna under genomförandet. Om det sedan kan ha påverkat hur de besvarat enkäten är däremot svårt att avgöra.

Jag började i varje klass med att presentera mig och berättade att jag utbildade mig till speciallärare på Göteborgs Universitet och att jag skriver ett examensarbete om i vilken undervisningsmiljö elever önskar att få läs och skrivstödsundervisning. Innan enkäten delades ut till eleverna gick jag igenom studiens syfte och de etiska förutsättningarna. Jag förklarade också att eftersom studien görs i flera klasser och på flera skolor där förutsättningarna kan vara helt olika underlättade det att alla tänkte på samma elev och situation, varför jag valt att ha en påhittad person och situation som alla elever ska tänka sig in i. Efter det berättade jag hur viktig deras medverkan var och förtydligade återigen att det inte handlade om deras egna erfarenheter av skolor eller de lärare de har, utan istället att de skulle tänka som om det var på en helt annan skola för att lättare kunna frigöra sig från de egna omständigheterna.

Jag delade ut en enkät och en penna till var och en. Enkätens inledande text läste jag högt för klassen för att underlätta deras egen läsning och öka förförståelsen. Efter det gick jag igenom de olika svarsalternativ som eleverna skulle ta ställning till. Först läste jag uppgiften högt och sedan fick eleverna tid att tänka efter och fylla i sina val. Gemensamt med gruppen gick jag igenom frågorna en efter en och lämnade tid att fylla i svaren. Vid frågorna kring elevernas egen erfarenhet av stöd återknöt jag till alternativ A, B och C. Eleverna fick information att de skulle fylla i om de fått stöd enligt något av de tre alternativen och i så fall ringa in det alternativ som passade bäst. Efteråt lämnade eleverna in sina enkäter direkt till mig. Tidsåtgången var ca 30 minuter per klass.

Bearbetning och analys

Alla elever i studien fick identiska enkätfrågor men jag förvarade dem i olika mappar för att lättare kunna hålla isär resultatet från de olika skolorna. Svaren har jag sedan sammanställt för hand där jag gjort en markering med ett streck för varje val som eleven gjort. Jag har sedan räknat ihop hur många elever på varje skola som angett varje val. Efter det har jag gjort en kort analys av svaren och dessutom jämfört mellan skolorna. Resultatet och analysen har jag redovisat med utgångspunkt i varje frågeställning. Skolorna har jag benämnt som skola X och skola Y. Skola X är den skola som ligger i en mindre kommun och där 55 elever deltog. Skola Y är den skola med större sociala och ekonomiska problem och där 39 elever deltog. Resultaten har jag sedan analyserat utifrån de tre perspektiven. Alternativ A har i första hand kopplats till det relationella perspektivet, alternativ B till det kategoriska och alternativ C till dilemmaperspektivet.

Bortfall

Det planerade antalet elever som skulle ingå i undersökningen på de två skolorna var 98. Under de dagar som enkäten genomfördes var sammanlagt fyra elever frånvarande. Av de 94 elever som var närvarande i skolorna lämnades bara 91 enkäter in ifyllda, vilket innebär att tre enkäter lämnades in blanka. Dessa räknades bort vilket medförde att totalt antal medverkande elever i studien blev 91 varav 54 elever på skola X och 37 elever på skola Y.

Resultat och analys

Resultatet redovisas genom att varje fråga presenteras för sig och svaren är uppdelade på de två skolorna. Efter varje fråga följer en kort reflektion och analys kring hur eleverna har svarat men även en jämförelse mellan de olika alternativen och skolorna. Svaren kommer också att analyseras utifrån ett specialpedagogiskt perspektiv genom att de relateras till kategoriskt perspektiv, relationellt perspektiv och dilemma perspektiv.

Nedan följer en kort beskrivning av de tre alternativ som eleverna hade att välja på:

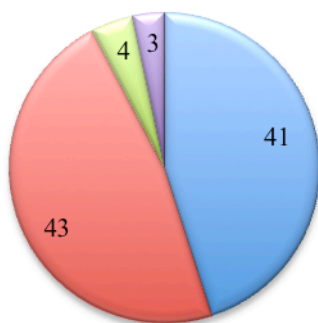
- A** Innebär att eleven stannar kvar i klassrummet med sin klass och får sitt stöd där.
- B** Innebär att eleven går ifrån sitt klassrum till en annan lokal med en annan lärare.
- C** Innebär att eleven får sin specialundervisning utanför ordinarie svenska timmar, t.ex. på håltimmar, elevens val eller utanför skoltid.

1. Vilken av bokstäverna A-C väljer du som ditt första val?

Svarsalternativ:	A	B	C	Inget val passar
Skola X, antal elever:	25	24	2	3
Skola Y, antal elever:	16	19	2	-
Totalt antal elever:	41	43	4	3

Totalt: elevernas första val

- A: I klassrummet
- B: Utanför klassrummet
- C: Utanför lektionstid
- Inget val passar

Sammanfattande reflektioner

Resultatet visar att ca hälften av eleverna på både skola X och Y har valt alternativ A som sitt första alternativ. Alternativ A är det som i praktiken innebär det mer relationella perspektivet. Utifrån läroplanens och skollagens intentioner är det alternativ A som skolan ska sträva mot.

Något fler elever har valt alternativ B vilket innebär ett mer kategoriskt perspektiv. Emanuelsson (2004) och Heimdahl Mattson (2006) skriver om att det är många skolor som fortfarande erbjuder exkluderande alternativ av stödundervisning som enda val, vilket skulle kunna vara en av anledningarna till att så många elever har valt det mer kategoriska alternativ B som sitt första val.

Endast fyra elever från de två skolorna har valt alternativ C, som är ett alternativ med ett dilemma perspektiv. Alternativ C innebär att eleverna kan påverka när och var undervisningen sker men vanligast är att den sker exkluderat. Oftast sker den dessutom utanför ordinarie lektionstid vilket gör att eleven måste avstå från andra aktiviteter vilket skulle kunna vara en anledning till att så få elever valt det alternativet som sitt första val.

Under kategorin ”inget val passar” finns sammanlagt tre elever. Två elever har fyllt i alla tre alternativen A, B och C som svar på sitt första val, vilket placerade dem i kategorin ”inget val passar”. Varför de svarat med alla tre alternativen framgår inte av enkäten. En tolkning kan vara att de hamnade i ett dilemma och tyckte att alla tre alternativen var lika bra eller så kanske de inte förstod att de bara skulle skriva ett av alternativen. En elev har skrivit ”ingen” som svar.

Här ser jag i efterhand att det skulle ha varit intressant att ha med en följdfråga kring varför eleverna valt sitt första alternativ.

2. Vilken bokstav väljer du som ditt andra val?

Svarsalternativ:	A	B	C	Inget val passar
Skola X, antal elever:	18	23	10	3
Skola Y, antal elever:	13	9	13	2
Totalt antal elever:	31	32	23	5

Sammanfattande reflektioner

Svaren visar något större skillnad i antal elever som valt alternativ A respektive B. För skola X är det fortfarande fler som väljer alternativ B men för Skola Y är det tvärtom. Det mest tydliga här är hur valet av alternativ C är klart större än i den första frågan för båda skolorna. Valen A och B har i denna fråga nästan exakt samma antal elever när svaren slås ihop för båda skolorna medan däremot alternativ C har ett något lägre totalt värde.

Det verkar som att alternativ C blir mer intressant först när det första valet är gjort och då främst på skola Y. Även i denna fråga verkar Emanuelsson (2004) och Heimdahl Mattsons (2006) tankar om huruvida enbart erbjuden exkluderad undervisning påverkar och styr elevernas val vara aktuell. Intressant i fråga två är dock storleken på alternativ C. Alternativ C som är ett dilemma alternativ och som kan innebära en möjlighet till hjälp för eleven utan att klasskamraterna märker det. Persson (2010) skriver om hur problematiskt det kan vara att förändra i en lärares undervisning eller förhållningssätt och här skulle alternativ C kunna vara ett sätt att gå förbi en lärare som eleven inte fungerar med. Men eleverna kanske bara kan tänka alternativ C som ett alternativ om det inte går att välja att vara kvar i klassrummet enligt alternativ A eller gå ifrån till ett bra undervisningsalternativ som B och först då kanske C blir aktuellt.

Under kategorin ”inget val passar” finns sammanlagt fem elever. Två av eleverna har fyllt i samtliga tre alternativen A, B och C på samma rad, en elev har skrivit ”ingen” och två elever har lämnat fältet blankt.

Här skulle det, liksom i fråga 1, varit bra om det funnits med ytterligare en fråga kring anledningen till att eleven gjort sitt val.

3. Om du kan tänka dig att ha undervisning i flera av valen på samma gång så skriver du de bokstäverna efter varandra:

Skola X, antal elever som svarat:	24
Skola Y, antal elever som svarat:	13
Totalt antal elever som svarat:	37

Sammanfattande reflektioner

På skola X var det 24 elever av 54 vilket är 44 %, som svarat att de kan tänka sig blanda alternativ. På Skola Y var det 13 elever av 37 vilket är 35 % som kunde tänka sig det. Totalt var det alltså mindre än hälften av eleverna det vill säga 37 elever av totalt 91 som kunde tänka sig att kombinera fler alternativ. För de flesta av eleverna fanns alternativ C med i valet men som ett komplement till A eller B. En förklaring skulle kunna vara att alternativ C uppfattas som något man bara kan göra extra och inte ett fullgott eget och fristående alternativ. Det i sin tur skulle kunna bero på elevernas egna erfarenheter. Kanske är de mer vana att den undervisning som erbjuds utanför ordinarie lektioner bara innebär att de får komma extra för att komplettera något vid sidan om ett mer heltäckande stöd eller om de bara har ett ”litet” eller tillfälligt behov.

Att så många elever valt att inte tycka att det går att kombinera alternativ kan kanske bero på att de inser att det är svårt att kombinera alternativ A och B med varandra och att alternativ C innebär tid utanför ordinarie lektionstid vilket eleverna kanske inte anser är tänkbart. Eller så kanske de helt enkelt inte förstod frågan.

4. Skriv ditt eget alternativ/önskeförslag:

Antal elever som skrivit något eget från skola X: 12
Antal elever som skrivit något eget från skola Y: 23

Totalt antal elever: 35

Några exempel från Skola X på alternativ/ önskeförslag som eleverna skrev:

”Jag tycker att det alltid ska finnas en extra lärare som hjälper till i en grupp. Eller att man ska få hjälp/sitta med kompisar. Jag själv vet att det är enklare att förstå av kompisar hur de förklarar osv.”

”ha flera hjälplektioner planerade under dom som är bestämda...”

”Man har en studiegrupp man kan gå till om man får svårt i själva klassrummet.”

”Jag skulle vilja ha både A och B i vissa ämnen om jag behövde det. Det skulle nog vara bra.”

”man ska göra det roligt kanske ge lite komplimanger och säga till eleven att inte ge upp!”

Några exempel från Skola Y på alternativ eller önskeförslag som eleverna skrev:

”var ensam i ett klassrum eller med andra i ett klassrum som är tysta. Så det blir tyst.”

”Jag tycker att man borde låta barnen få en frukt eller något sådant så man kan tänka mycket bättre”

”man kan få sitta med sin kompis som kan vad du ska göra...”

”Ha ett extra rum bredvid klassrummet som man kan sätta sig i (om man vill ha lugn och ro). Ha flera lärare i klassrummet så man kan få hjälp.”

Sammanfattande reflektioner

Flera elever på båda skolorna tar upp behovet av att det finns extra lärare i klassrummet och dessutom en önskan om tillgång till ett anslutande grupprum. Många tar också upp behovet av att ha flera stödalternativ att välja bland. Även synpunkter kring arbetsmiljön kom upp som till exempel att det ska vara tyst, att det kan finnas frukt men även vikten av att ge stöd och uppmuntran till elever. De flesta förslag/alternativ eleverna ger ligger i linje med antingen alternativ A eller B och ibland båda. En del av elevernas önskeförslag visar på att det ibland blir ett dilemma för dem att välja mellan alternativen. Sammantaget är det som framkommit att eleverna önskar en större möjlighet att ha fler och mer blandade lösningar.

Följande frågor handlar om elevens verkliga situation

5. Ringa in om du är:	kille	tjej
Skola X, antal elever:	26	28
Skola Y, antal elever:	20	17
Totalt antal elever:	46	45

Sammanfattande reflektioner

Antalet killar och tjejer i varje klass och på varje skola är i det närmaste helt jämnt vilket gör att det automatiskt även gäller totalt för skolorna. Det kan vara en slump eller så har skolorna en medveten strategi kring fördelning av kön vilket inte framgår av studien.

6. Har du någon gång från första klass till idag fått extra hjälp i svenska?

Svarsalternativ:	Ja	Nej
Skola X, antal elever:	18	36
Skola Y, antal elever:	8	29
Totalt antal elever:	26	65

7. Har du någon gång från första klass till idag fått extra hjälp i något annat ämne?

Svarsalternativ:	Ja	Nej
Skola X, antal elever:	23	31
Skola Y, antal elever:	10	27
Totalt antal elever:	33	58

Sammanfattande reflektioner av fråga 6 och 7

Eftersom en del av eleverna har fyllt i att de fått stöd både i svenska och i annat ämne går det inte att slå ihop resultaten från fråga 6 och 7 med varandra.

Inför fråga 6 och 7 fick eleverna information om att med ”extra stöd” menades hjälp enligt något av de tre alternativen A, B och C som fanns i enkätens första del. Avsikten med att ta med fråga 6 och 7 i enkäten var att elevernas egen erfarenhet skulle kunna ställas i relation till deras önskemål och val. Detta för att kunna besvara frågan om det fanns likheter eller skillnader i hur elever med egen erfarenhet av stöd gjorde sina val i förhållande till dem utan egen erfarenhet. Anledningen till att även frågan om ”annat ämne” fanns med i enkäten var för att all erfarenhet de hade av stöd skulle komma med för att kunna jämföras i resultatsammanställningen.

En tredjedel av eleverna på skola X anger att de har fått stöd i svenska och nästan hälften av eleverna anger att de fått stöd i annat ämne. På skola Y har drygt en femtedel av eleverna angett att de fått stöd i svenska och drygt en fjärdedel att de fått stöd i annat ämne.

8. Om du svarat JA på någon av frågorna 6 och 7, vilket eller vilka av de färdiga valen A-C från exemplet tidigare passar bäst in på den sorts hjälp som du har fått på riktigt?

Svarsalternativ:	A	B	C	Inget val passar
Skola X, antal elever:	8	20	2	9
Skola Y, antal elever:	5	12	-	1
Totalt antal elever:	13	32	2	10

Sammanfattande reflektioner

När några av eleverna har ringat in fler alternativ än ett har jag satt ett streck för vart och ett av valen. Däremot framgår inte varför de ringat in fler alternativ, om de exempelvis menar att det är vid olika tidpunkter eller i olika ämnen som stödet sett olika ut. Här hade enkäten kunnat ha en kompletterande fråga för att utreda orsakerna till att de ringat in fler alternativ. Varför tio elever valt att inget ange eller angett att inget alternativ passar framgår inte heller av enkäten och det finns alltså inte någon förklaring. Här kunde också ha funnits en följdfråga för att utreda anledningen till att eleverna svarat så.

Av de elever som fått stöd genom sin skoltid har majoriteten fått det i enlighet med alternativ B. Mindre än hälften av det antal som angett alternativ B har angett att stödet har varit enligt alternativ A, det vill säga 32 elever har angett B medan 13 elever har angett alternativ A. Endast 2 elever på skola X har angett att de undervisats enligt alternativ C. Varför 10 elever valt att ”inget val passar” framgår inte av enkäten. Utifrån att det är mer än dubbelt så många elever som har angett att de själva haft stödalternativ B kan det vara en av orsakerna till att en så stor del av eleverna också väljer detta mer kategoriska alternativ som sitt första val.

Hur har eleverna som har egen erfarenhet av stöd valt sitt första val?

Skola X: sammanställning av resultatet av vad eleverna med egna erfarenheter av stöd valt

Av totalt 54 elever på skola X har 31 berörts av stöd

Antal elever med stöd i svenska:	18 stycken			
	A	B	C	Inget val passar
Elevernas val i enkäten:	9	7	1	1
Elevernas egna erfarenheter:	2	12	0	4

Antal elever med stöd i annat ämne:	23 stycken			
	A	B	C	Inget val passar
Elevernas val i enkäten:	7	14	2	0
Elevernas egna erfarenheter:	6	18	2	6

En del elever har angett stöd i både fråga 6 och 7 och en del elever har fyllt i flera alternativ av egen erfarenhet, vilket leder till att det totala antalet elever inte ser ut att stämma.

Antal elever som **angett stöd både i fråga 6 och 7** är: **10 stycken**

Sammanfattande reflektioner

Finns det likheter på skola X mellan elevernas egen erfarenhet och deras första val i enkäten? För de elever som uppgett stöd i både svenska och annat ämne framgår inte vilket val som passar vilket ämne, därför går det inte att dra någon slutsats av dessa uppgifter tillsammans utan endast var för sig.

Svenska

Elevernas val: av de 18 elever som själva har haft stöd i **svenska** på skola X har alltså hälften valt alternativ A, knappt hälften av eleverna har valt alternativ B, 1 elev har valt alternativ C och 1 elev har inte fyllt i alls.

Elevernas egna erfarenheter: av de 18 eleverna har endast två själva undervisats enligt alternativ A, 12 av eleverna har angett att de haft undervisning enligt alternativ B och de sista

4 eleverna har inte fyllt i något alternativ och är därför placerade i kategorin ”inget val passar”.

Annat ämne

Eleverna val: av de 23 elever som har haft stöd i **annat ämne** på skola X har ca en tredjedel av eleverna valt alternativ A, ca två tredjedelar av eleverna har angett alternativ B och 2 elever alternativ C.

Elevernas egna erfarenheter: Av de 23 eleverna har knappt en fjärdedel av eleverna angett att de fått undervisning enligt alternativ A, tre fjärdedelar av eleverna har angett enligt B, 2 elever enligt C och 6 elever har valt att inget alternativ passar.

Skillnaden mellan elevernas val och deras egna erfarenheter av stöd är alltså större i ämnet svenska än i ”annat ämne”. En möjlig förklaring skulle kunna vara att eleverna är mer nöjda med upplägget på stödet i ”annat ämne” än i svenska. Varför 6 elever valt ”inget alternativ passar” framgår inte. Här skulle det varit intressant med intervjuer för att belysa resultatet ytterligare.

Skola Y: sammanställning av resultatet av vad eleverna med egna erfarenheter av stöd valt

Av totalt 37 elever på skola Y har 14 berörts av stöd

Antal elever med stöd i svenska:	8 stycken			
	A	B	C	Inget val passar
Elevernas val:	4	4	0	0
Elevernas egna erfarenheter:	3	5	0	0

Antal elever med stöd i annat ämne:	10 stycken			
	A	B	C	Inget val passar
Elevernas val:	3	6	1	0
Elevernas egna erfarenheter:	3	6	0	1

En del elever har angett stöd i både fråga 6 och 7 och en del elever har fyllt i flera alternativ av egen erfarenhet, vilket leder till att det totala antalet elever inte ser ut att stämma.

Antal elever som **angett stöd både i fråga 6 och 7 är:** **4 stycken**

Sammanfattande reflektioner

Finns det likheter på skola Y mellan elevernas egen erfarenhet och deras första val i enkäten? Eftersom 4 elever har uppgett stöd i både svenska och annat ämne men bara angett ett alternativ på egen erfarenhet eller angett fler alternativ med där det inte framgår vilket val som passar vilket ämne, går det inte heller för skola Y att dra någon slutsats av dessa uppgifter tillsammans utan endast ämnen var för sig.

Svenska

Elevernas val: av de elever som haft stöd i svenska på skola Y har hälften valt alternativ A, hälften alternativ B och ingen elev alternativ C.

Elevernas egna erfarenheter: av eleverna har en tredjedel angett att de själva undervisats enligt alternativ A, två tredjedelar enligt B och ingen enligt C.

Annat ämne

Elevernas val: av de elever som haft annat stöd på skola Y har knappt en tredjedel av eleverna valt alternativ A, knappt två tredjedelar av eleverna valt alternativ B och 1 elev alternativ C.

Elevernas egna erfarenheter: av eleverna har knappt en tredjedel undervisats enligt alternativ A, knappt två tredjedelar enligt B, ingen enligt C och en elev faller under ”inget val passar”. Alltså exakt lika många elever har valt och haft erfarenhet av alternativ A, och detsamma gäller för alternativ B.

Kanske kan en slutsats till dessa val vara att eleverna som haft stöd på skola Y i större utsträckning valt som de själva blivit undervisade. Det skulle kunna tolkas som att de antingen är mer nöjda med den undervisningsmiljö de själva haft eller haft svårare att frigöra sig i frågan.

Hur ser det sammanlagda resultatet för elever med erfarenhet av stöd ut?

Val i ämnet **svenska**:

	A	B	C	Inget val passar
Elevernas val	13	11	1	1
Elevernas egna erfarenheter	5	17	0	4

Totalt för ämnet **svenska** har mer än dubbelt så många elever på skolorna valt alternativ A än de som har egen erfarenhet av det alternativet. Färre elever har valt alternativ B än som haft

egen erfarenhet av det och alternativ C har inte visat sig vara ett egentligt alternativ för någon skola.

Val i **annat ämne**:

	A	B	C	Inget val passar
Elevernas val	10	20	3	0
Elevernas egna erfarenheter	9	24	2	6

I **annat ämne** är det i stort sett lika antal elever som valt de olika alternativen och som har egen erfarenhet av dem.

Utifrån elevernas egna val är det sammanlagt så att i **svenska** har något fler av eleverna valt alternativ A än B men alternativ C har endast en elev valt. För **annat ämne** gäller att ca en tredjedel av antalet elever har valt alternativ A och ca två tredjedelar har valt alternativ B men även här har några valt alternativ C.

Hur har eleverna som inte har egen erfarenhet av stöd valt sitt första val?

Skola X: sammanställning av resultatet av vad undersökningens elever utan stöd valt

Av de totalt 54 eleverna på skola X har 23 inte berörts av något stöd

	A	B	C	Inget val passar
Elevernas val skola X :	12	9	0	2

Skola Y: sammanställning av resultatet av vad undersökningens elever utan stöd valt

Av de totalt 37 eleverna på skola Y har 23 inte berörts av stöd

Elevernas val skola Y:	A	B	C	Inget val passar
	10	12	1	0

Hur ser det sammanlagda resultatet ut för elever utan egen erfarenhet av stöd?

	A	B	C	Inget val passar
Totalt för skolorna:	22	21	1	2

Sammanfattande reflektioner

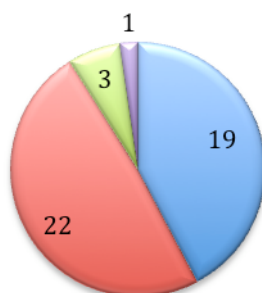
Något fler av eleverna på skola X har valt alternativ A än som valt alternativ B. På skola Y är överskottet omvänt som hos skola X där har något fler valt alternativ B istället för A. Nästan inget intresse finns på någon av skolorna för alternativ C. Sammantaget är resultatet att ett nästan lika stort antal elever väljer alternativ A som B medan endast en elev väljer C.

Hur ser det totala resultatet för första valet ut för alla undersökningens elever med egen erfarenhet av stöd gentemot elever utan egen erfarenhet?

	A	B	C	Inget val passar
Med egen erfarenhet av stöd:	19	22	3	1
Utan egen erfarenhet av stöd:	22	21	1	2
Totalt för alla elever:	41	43	4	3

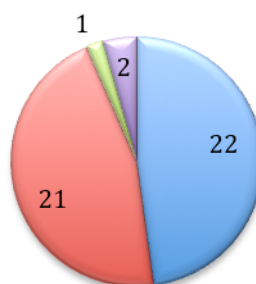
Med egen erfarenhet av stöd

- A: I klassrummet
- B: Utanför klassrummet
- C: Utanför lektionstid
- Inget val passar

Utan egen erfarenhet av stöd

- A: I klassrummet
- B: Utanför klassrummet
- C: Utanför lektionstid
- Inget val passar

Sammanfattande reflektioner

Resultatet för hur eleverna på de båda skolorna gjort sina val i undersökningen är nästan lika oberoende av om de har erfarenhet av stöd eller inte. Det är något fler elever med egen erfarenhet av stöd som har valt alternativ B gentemot alternativ A. För de elever utan egen erfarenhet är det nästan exakt lika antal elever som valt alternativ A och B. Varken för elever med eller utan egen erfarenhet av stöd har alternativ C varit ett alternativ i första valet. Totalt för båda skolornas alla elever i studien skiljer det endast några få elever mellan de som valt det mer kategoriska alternativ B mot det mer relationella alternativ A och nästan ingen har valt dilemma alternativet C.

Diskussion

Metoddiskussion

Vinjettmotoden som användes i studien innebar att alla elever fick samma text, kring en fiktiv elev i år 7 med svårigheter inom läs- och skrivområdet, att ta ställning till. Motoden passade till syftet vilket var att ta reda på vad alla elever i några grupper av år 7 önskade för miljö för läs- och skrivstöd. Att använda vinjett gjorde att alla elever oberoende av om de själva berörts av stöd eller inte kunde besvara enkäten utifrån samma förutsättningar. Däremot kan i efterhand konstateras att enkäten skulle vunnit på att kompletteras med några ytterligare frågeställningar kring till exempel varför eleverna gjort sina val.

Att istället göra undersökningen utifrån intervjuer hade också varit intressant. Då hade urvalet blivit annorlunda eftersom det inte gått att göra undersökningen på en så stor grupp. Särskilt spännande hade det varit att kunna ställa följdfrågor och att gå bakom svaren för att få förklaringar till elevernas val. Denna undersökning hade kunnat kompletteras med några intervjuer för att förtydliga några av frågeställningarna men tiden för att genomföra den räckte inte till. Tiden räckte inte heller till för att intervjua ledningen på skolorna för att till exempel ta reda på vilken förklaring det fanns kring att ett så stort antal elever berörts av stöd.

I studien tas ingen hänsyn till vilka olika förutsättningar och erfarenheter av stöd som eleverna haft med sig innan de kom till de nuvarande skolorna. Det framgår heller inte ifall något eller några av alternativen varit vanligare inom någon av kommunerna eller vilket av alternativen som är aktuellt på den skola eleverna går på när undersökningen genomförs. Inte heller framgår på vilka grunder som skolorna erbjudit eleverna stöd genom deras skolgång eller vilka alternativ för stöd de eventuellt kunnat välja mellan.

Undersökningens bortfall var sammanlagt sju elever. Fyra elever som inte var närvarande i skolan de dagar undersökningen genomfördes och tre elever som lämnade in enkäten helt blank. Varför tre elever lämnat in enkäten blank framgår inte. Eftersom eleverna visste att undersökningen var frivillig, och att de kunde välja om de ville medverka eller inte, kanske de helt enkelt bara avstod från att svara. Hur bortfallet eventuellt har påverkat studiens resultat är svårt att veta.

Resultatdiskussion

Ett överraskande stort antal av eleverna på de två skolorna hade egen erfarenhet av stöd. Cirka 60 procent av eleverna på skola X respektive knappt 40 procent på skola Y. Antalet är högt med tanke på att det dessutom fanns en viss risk att eleverna skulle välja att inte uppge att de fått stöd ifall de upplevde det som känsligt. Om det är så att en del av eleverna har avstått från att fylla i att de fått stöd skulle det kunna innebära att ännu fler elever berörts av stöd i verkligheten. Vad anledningen är till att så många elever på dessa två skolor berörts av stöd framgår dock inte av undersökningen.

Totalt har fler av eleverna på skola X angett att de haft stöd än på skola Y. Det visar att trots att skola X är en skola i ett område och i en kommun med färre sociala och ekonomiska

problem har de alltså en högre andel elever som får eller har fått stöd genom sin skoltid. Det kan bero på det som Skolverkets (2003) rapport tar upp att skolans storlek och område inte nödvändigtvis är likvärdig med vilka behov som finns. Där framgår att på skolor med hög lärartäthet och med god tillgång till stöd är det ofta fler elever som har stöd och menar att en förklaring till det kan vara att skolan är bra på att upptäcka problem. Persson (2007) menar att en mindre trevlig förklaring till att en skola med bra lärartäthet och resurser men ändå har fler elever i behov av stöd kan vara att skolan är angelägen att fylla på sin verksamhet.

Alltså kan det vara så att de på skola X är bättre på att upptäcka behov och att det helt enkelt finns mer resurser att tillgå eller så har de en snävare syn på barn i behov vilket medför att fler elever kvalar in. Skola Y kanske har mindre tillgång till resurser eller så kan skola Y trots att det är en mer socialt utsatt skola, ha en annan syn på när det behövs stöd vilket medför att färre elever är i behov av stöd. Men det skulle också kunna bero på att skola Y inte har resurser att upptäcka behov eller resurser att sätta in för de elever som behöver.

Det verkar som att alternativ B, alltså det mer kategoriska och exkluderande alternativet, som bland annat Heimdahl Mattson (2006) beskriver, är det vanligaste stödet även på denna studies skolor. Det kan vara så att det är svårt för en del elever att skilja mellan det som de själva varit med om eller som funnits på skolan och att önska helt fritt. Kanske har en del av eleverna omedvetet den uppfattning om skolans avsikt med stödundervisning som Persson (2007) menar att fortfarande finns på många skolor. Han skriver att meningen med specialundervisningen på många skolor är att den är till för att eleven ska ”komma ikapp” och då förväntas att det behövs något extra utanför den ordinarie undervisningen för att så ska kunna ske. Slutmålet är att eleven som kommit ifatt sedan ska kunna återgå till klassens befintliga undervisning igen.

Om dessa tankar finns på undersökningens skolor kan det eventuellt medföra att detta tankesätt också finns hos en del elever och att det kan vara en förklaring till att så många elever väljer det mer kategoriska alternativ B när de får välja. Det kanske också gör att de andra alternativen aldrig får en riktig chans. Eller också är det så att många elever upplever att en exkluderande undervisningsmiljö är det bästa alternativet att få stöd på, trots alla fördelar med inkludering som forskning visat. Men klassrumsmiljön bör också utredas så att inte den är orsaken.

Vilken stödundervisningsmiljö önskar eleverna och finns det likheter utifrån egen erfarenhet av stöd? Resultatet visar att varken skola eller elevernas egen erfarenhet av stödverksamhet verkar ha varit avgörande för hur studiens elever gjort sina val. Av det totala antalet elever på de två skolorna har knappt hälften av eleverna önskat alternativ A och drygt hälften av eleverna alternativ B. Elever med egen erfarenhet av stöd väger över något när det gäller valet av alternativ B. Här användes genom frågorna i enkäten om ”stöd i svenska” eller ”annat stöd”, all erfarenhet av stöd för att få en tydligare bild av om det fanns skillnader i valen beroende på det. Men den egna erfarenheten visade sig ändå inte ha någon avgörande betydelse för hur eleverna valde.

Eleverna ombads innan genomförandet av enkäten att försöka besvara den förutsättningslöst. Om det lyckades är svårt att veta. Likaväl är det svårt att veta om valen påverkas av elevernas tankar kring vilka lärare som undervisar i de olika alternativen. De relationer som lärare skapar kan enligt Liberg, Geijerstam och Folkeryd (2010) ha stor betydelse för eleven vilket i sin tur kan ha påverkat hur de valde.

Alternativ A, resultatet visade att nästan hälften av eleverna på undersökningens två skolor önskar möjlighet till det mer relationella och inkluderade alternativet. Av dem som ville ha sitt stöd enligt alternativ A i ämnet svenska, hade hälften egen erfarenhet av stöd. Eftersom ämnet svenska är så avgörande för alla teoretiska ämnen borde det vara särskilt viktigt att tillgodose dessa elevers behov och önskningsar. Alltså vore det en fördel för eleverna om de två skolorna också kunde erbjuda sina elever ett inkluderat alternativ.

Alternativ B, resultatet visade att drygt hälften av eleverna på undersökningens två skolor önskar det mer kategoriska och exkluderande alternativet. Hur det kommer sig att så många som drygt hälften av eleverna föredrar det mer kategoriska och exkluderande alternativ B kan det bara spekuleras i. Kanske kan det vara en känsla av att "extra stöd" kräver något utöver det vanliga, som ligger så starkt rotat hos eleverna att det blir ett självklart val (Emanuelsson, 2004; Persson, 2007). Om det beror på "vana" och egen erfarenhet skulle det förmodligen vara ett alternativ som kommer att krympa i takt med att alternativ A blev mer vanligt på skolorna. Om däremot alternativ B föredras av andra orsaker, kommer behovet förmodligen att kvarstå även i framtiden. Eller om anledningen till att eleverna önskar exkluderad undervisning med möjlighet att gå ifrån sin klass och sitt klassrum beror på behov av lugn och ro, måste klassrumsmiljön lösas. Eller ska undersökningens resultat trots allt bara tolkas som en konsekvens av elevernas egna erfarenheter?

Alternativ C, resultatet visade att alternativ C inte var särskilt intressant för eleverna på någon av de två skolorna förrän de angav sitt andra val. Varför alternativ C inte blev intressant förrän i andra valet framgår inte av enkäten. Nu i efterhand kan konstaterats att det hade varit bra om det funnits en följdfråga kring varför eleverna gjort sitt första och andra val. Det hade både kunnat förklara och säkerställa resultatet. En förklaring till det ringa intresset för alternativ C kan vara dilemmat att det innebär arbetstid utanför elevens ordinarie schema. Kanske är det otänkbart för elever att lägga mer tid i skolan än schemat redan innebär. Eleverna verkar alltså inte ha bedömt alternativet som en möjlighet att få stöd utan att klasskamraterna märker det eller som ett alternativ om den ordinarie läraren trots allt inte har den kompetens som eleven behöver.

Resultatet av undersökningen visade att eleverna är olika och har olika behov och därför önskar de också få stöd på olika sätt. Det stämmer med Perssons (2007) resonemang där han menar att "om man accepterar det faktum att barn är olika när de kommer till skolan och att det inte är skolans uppdrag att reducera denna olikhet, får detta konsekvenser för skolans hela verksamhet. Först då accepteras det förhållande att barn lär sig i olika takt och på olika sätt..." (s. 85). Det stämmer alltså in även för den stödmiljö som eleverna erbjuds, oavsett om den kallas för inkluderande eller exkluderande.

Undersökningens resultat ligger också i linje med Egelund, Haug och Persson (2006) och Allan, Brown och Ridell (1998) där de uttrycker att idealet för specialundervisning fortfarande är och ska vara inkludering men där verklighetens elever och deras föräldrar ändå önskar en större valmöjlighet och valfrihet.

Slutsatsen utifrån undersökningens frågeställningar är att det inte bara finns en undervisningsmiljö som eleverna önskar för läs- och skrivstödinsatser utan när eleverna får önska vill de ha tillgång till olika alternativ. Det innebär att de två skolorna i undersökningen skulle vinna på att ge sina elever fler alternativ att välja på istället för att i förväg, som det ofta går till på skolor enligt Persson (2007), bestämma vilket alternativ som ska erbjudas. Med

tillgång till den stödmiljö som eleverna önskar ökar chansen och de får bättre förutsättningar att tillgodogöra sig det stöd de behöver för att nå målen.

Specialpedagogiska och didaktiska konsekvenser

Elevernas svar visar på en önskan om variation inom området. Eftersom nästan hälften av eleverna, många med egen erfarenhet av stöd inom ämnet svenska, önskar stöd inkluderat skulle det vara önskvärt att införa det som ett alternativ på de två skolorna. Resultatet visar också att det fortfarande finns ett starkt behov av alternativ B. Om även elevernas andra val tas med så blir dessutom alternativ C intressant att kunna erbjuda.

Utifrån resultatet skulle skolornas stödverksamhet alltså vinna på att utveckla sin inkluderande verksamhet samtidigt som de erbjuder möjligheten att kunna gå ifrån. Även möjligheten att få extra stöd utanför ordinarie timmar för de som så önskar skulle kunna erbjudas som ett alternativ.

Skolan ställs ständigt inför olika dilemman i sina försök att möta elevernas olika behov. Det som är gynnsamt för en elev kan ha direkt motsatt effekt på en annan. Förhoppningsvis skulle tillgången till fler alternativ av stöd leda till att fler elever får den hjälp de önskar så att de i förlängningen kan nå målen. I *Lgr11* (Utbildningsdepartementen, 2011) står att ledning och lärare måste ta ansvar för att verksamheten prövas och att nya metoder utvecklas. Det borde även medföra att specialundervisningens innehåll och miljö revideras med jämna mellanrum. Om sedan lärarutbildningen, i enlighet med Perssons (2007) idé, kan sörja för att blivande lärare får ett annat "tänk" kring barns olikheter skulle snart skolans förändringsprocess vara igång på alla nivåer och undervisningen/ specialundervisningen skulle automatiskt fylla sin funktion med att tillgodose alla elevers behov.

Förslag till fortsatt forskning

Det skulle vara intressant att göra ytterligare enkätstudier på några andra skolors år 7 för att göra jämförelser. Att göra djupintervjuer med några elever ur några olika klasser och skolor skulle också vara tänkbart för att se om det framkommer andra svar när det går att ställa följdfrågor. Dessutom skulle upplägget att kombinera enkät med djupintervjuer för att ha möjlighet att få mer omfattande och utvecklande svar kunna vara givande. En sådan undersökning skulle kunna innefatta enkät och sedan djupintervjuer med några elever och/eller med skollnedningen.

Referenslista

- Allan, J. Brown, S. & Ridell, S. (1998). Permission to speak? Theorising special education inside the classroom. I C. Clark, A. Dyson & A. Millward (Red.), *Theorising Special Education* (s. 21-31). London and New York: Routledge.
- Andreasson, I. Ekström, P. & Lundgren, M. (2009). Skolans praktik – att styra mot idealet. I A. Ahlberg (Red.), *Specialpedagogisk forskning - En mångfasetterad utmaning* (s. 281-298). Lund: Studentlitteratur.
- Axelsson, L. & Hansson, K. (2007). *Läs- och skrivinlärningsmetoder - en studie i förberedande och tidig läs- och skrivinläring*. (Tvärvetenskaplig ämneskurs i examensarbete, 10 poäng). Stockholm: Lärarhögskolan.
- Björk-Åkesson, E. (2007). Specialpedagogik – ett kunskapsområde med många dimensioner. I C. Nilholm & E. Björk-Åkesson (Red.), *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna* (s. 85-93). Vetenskapsrådets rapportserie 5:2007.
- Byström, J & Byström, J. (2011). *Grundkurs i statistik*. Sjunde reviderade utgåvan. Stockholm: Natur & Kultur.
- Dyson, A. (2006, March, 17). *Changes in special education theory from an English perspective*. Keynote paper presenterat vid konferensen "Inclusive Education in Europe: A model for Switzerland?", University of Zurich, Switzerland.
- Egelund, N., Haug, P. & Persson, B. (2006). *Inkluderande pedagogik i skandinaviskt perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Ejlertsson, G. (2005). *Enkäten i praktiken – en handbok i enkätmetodik*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur AB.
- Emanuelsson, I. (2004). Integrering/inkludering i svensk skola. I J. Tössebro (Red.), *Integrering och inkludering* (s. 101-120). Lund: Studentlitteratur AB.
- Emanuelsson, I. (2006). Betyget godkänd i en obligatorisk skola för alla. I Forsberg, E. & Wallin, E. (Red.). *Skolans kontrollregim – ett kontraproduktivt system för styrning*. Stockholm: HLS.
- Emanuelsson, I., Persson, B. & Rosenqvist, J. (2001). *Forskning inom det specialpedagogiska området – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket.
- Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Stockholm: Liber AB.
- Giddens, A. (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Gustavsson, Y. & Lennström, L. (2008). *Tankar kring exkludering i förskola och skola*. (Specialpedagogik - överbyggande kurs, 15 hp). Malmö: Malmö Högskola.

- Haug, P. (1998). *Pedagogiskt dilemma: specialundervisning*. Skolverket. Stockholm: Liber distr 98:396.
- Heimdahl Mattson, E. (2006). *Mot en inkluderande skola?* Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm.
- Heimdahl Mattson, E. (2008). *Mot en inkluderande skola? Elevers syn på specialpedagogiska insatser*. Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Hultberg, E. & Perssons, M. (2007). *Inkluderad men ändå exkluderad?* (Examensarbete i lärarutbildningen, Avancerad nivå, 15 hp). Skövde: Högskolan i Skövde.
- Jergeby, U. (1999). *Att bedöma en social situation - tillämpning av vinjettmetoden*. Stockholm: Socialstyrelsen, CUS-skrift, 1999:3.
- Johannisson, K. (2007). Själen är kroppens fängelse. *Pedagogiska magasinet* (2), 30-35.
- Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Kamhi, A. & Catts, H. (2011). *Language and Reading Disabilities*. Allyn & Bacon.
- Kullberg, B. (2006). *Emergent literacy – femton svenska forskares tankar om barns skriftspråkslärande 2006*. Rapport 2007:01. Göteborg: Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik och specialpedagogik.
- Kvale, S. & Brinkman, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Liberg, C. Geijerstam, Å. & Folkeryd, J. (2010). *Utmana, utforska, utveckla! Om läs- och skrivprocessen i skolan*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lokander, A. & Olofsson, M. (2008). *Inkludering av elever i behov av särskilt stöd – en intervjustudie om lärares förhållningssätt och funderingar kring arbetet med inkludering*. (Inriktning/specialisering/LAU370, examensarbete inom lärarutbildningen) Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Nilholm, C. & Björk-Åkesson, E. (Red.). *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*. Vetenskapsrådets rapportserie 5:2007.
- Nilholm, C. & Göransson, K. (2013). *Inkluderande undervisning – vad kan man lära av forskningen?* Specialpedagogiska Skolmyndigheten.
- Persson, B. (2007). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber.
- Persson, B. & Persson, E. (2012). *Inkludering och måluppfyllelse – att nå framgång med alla elever*. Stockholm: Liber AB.
- Pijl, S.J. & van den Bos, K.P. (1998). Decision making in uncertainty. I C. Clark, A. Dyson & A. Millward (Red.), *Theorising Special Education* (s. 106-115). London and New York: Routledge.

- Reichenberg, M & Lundberg, I. (2011). *Läsförståelse genom strukturerade textsamtal – för elever som behöver särskilt stöd*. Stockholm: Natur & Kultur.
- SFS (2010:800). *Skollag*. Stockholm:Utbildningsdepartementet.
- Skolverket (1999). *Nationella kvalitetsgranskningar 1998*. Rapport 160. Stockholm: Liber.
- Skolverket (2003). *Kartläggning av åtgärdsprogram och särskilt stöd i grundskolan*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2005). *Handikapp i skolan. Det offentliga skolväsendets möte med funktionshinder från folkskolan till nutid*. Rapport 270. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska*. Stockholm: Fritzes.
- Sommer, D. (2011). *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld*. Stockholm: Liber.
- SOU (1997). *Skolfrågor – om skola i en ny tid*. (Skolkommittén 1997:121) Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Sterner, G. & Lundberg, I. (2002). *Läs- och skrivsvårigheter och lärande i matematik*. Göteborg: Nationellt Centrum för Matematikutbildning.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svenska Unescorådet. (2001). *Salamanca deklARATIONEN*. Svenska Unescorådets skriftserie nr 1/2001.
- Säljö, R. (2010). *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Andra upplagan. Stockholm: Nordstedts Förlagsgrupp AB.
- Trost, J. (2007). *Enkätboken (3:e upplagan)*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (2011). *Lgr11, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Utbildningsdepartementen.
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie (1:2011). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Internetreferens

- Skolverkets pressmeddelande (2013). *Resultat från PISA undersökningen*. Hämtat 21 maj 2014 från <http://www.skolverket.se/press/pressmeddelande/2013/kraftig-forsamring-i-pisa-1.211208>

Du ska börja med att tänka som att du **är en elev på en helt annan skola med andra lärare och klasskompisar.**

Du är nu en **elev** som går i 7:an på en skola. Du har tränat för att lära dig läsa och skriva ända sedan du började skolan men har ändå inte lärt dig tillräckligt bra. Du har fått olika sorters hjälp men du har **inte fått riktigt flyt** med att läsa och skriva ändå. Nu känner du dig **ledsen** och börjar undra om du **någonsin kommer att kunna lära dig** tillräckligt bra.

Då kommer en lärare och berättar att skolan har bestämt att **fråga eleverna** hur de vill ha hjälp för att de ska lyckas bättre i skolan. Läraren vill att just **du** ska vara med och berätta hur **du helst vill ha det** för att **du ska kunna lära dig** på bästa sätt.

Tänk dig nu in i att **du är eleven** i exemplet och har svårt att lära dig läsa och skriva flytande. Nu kommer skolan och **frågar just dig** om **hur du vill ha hjälp** med det.

Du kommer att få välja bland tre färdiga förslag. Du ska **först** välja vilket av dem som du **helst vill ha** och **sedan** välja vilket som kommer som **nummer två**. Sist **skriver du med egna ord** hur du vill ha din hjälp om du har **andra förslag än de färdiga**.

Du ska nu först tänka dig in i dessa tre färdiga val. Kom ihåg att detta inte är på din skola utan på en helt annan och okänd skola:

A.Du vill helst **stanna kvar i ditt klassrum** med din klass. Då hjälper din lärare dig och dina klasskompisar på de vanliga svenska lektionerna. Du har allt du behöver i klassrummet och får den hjälp du behöver där tillsammans med de andra i klassen. Ibland kan extra lärare vara med och hjälpa till i ditt klassrum.

B.Du vill helst **gå ifrån ditt klassrum** och dina klasskompisar under svenska lektionerna. Då kan du gå till ett annat klassrum och en annan lärare och ha dina lektioner. Där kan du få hjälp och det finns mer tid att ställa frågor eftersom ni blandas i från olika klasser till en mindre grupp och ibland kanske du kan vara ensam med en lärare.

C.Du vill helst gå som vanligt med din klass och lärare och sedan hellre få extra hjälp **någon annan tid än din vanliga lektionstid** men som du själv väljer som t.ex. elevens val, håltimmar, före eller efter skolan.

1. Vilken av bokstäverna A-C väljer du som ditt första val?

Bokstav: _____

2. Vilken bokstav väljer du som ditt andra val?

Bokstav: _____

3. Om du kan tänka dig att ha undervisning i flera av valen på samma gång så skriver du de bokstäverna efter varandra:_____

4. Skriv ditt eget alternativ/önskeförslag:

Här kommer några frågor om dig:

5. Ringa in om du är: **kille**   **tjej**

6. Har du någon gång från första klass till idag fått extra hjälp i svenska?

Ringa in: **Ja**   **Nej**

7. Har du någon gång från första klass till idag fått extra hjälp i något annat ämne?

Ringa in: **Ja**   **Nej**

8. Om du svarat JA på någon av frågorna 6 och 7, vilket eller vilka av de färdiga valen A-C från exemplet tidigare passar bäst in på den sorts hjälp som du har fått på riktigt?

Ringa in det eller de val som passar bäst:

A   **B**   **C**   **Inget val passar**

Tack för att just du var med! Dina svar gör skillnad!

Hej alla elever i år 7!

Bilaga 2

Jag heter Iréne Hasslöf och går sedan några år en utbildning till speciallärare på Göteborgs Universitet. Våren 2014 är den sista terminen för mig och då gör vi ett forskningsarbete som examensarbete.

Mitt forskningsarbete handlar om vad elever tycker om att få läs- och skrivstöd i skolan. Studien utgår från en påhittad elev som har problem med att läsa och skriva.

Jag kommer till er och gör undersökningen under en lektion i februari. Då kommer ni först att få en kort beskrivning av den påhittade eleven och sen får ni svara på lite frågor i en enkät. Det kommer inte att spela någon roll om ni själva haft stöd någon gång. Ni kommer inte att uppge era namn någonstans utan undersökningen är helt anonym.

Tanken med studien är att ta reda på vad ni elever tycker är viktigast för att ni ska trivas och lära er på bästa sätt. När forskningsrapporten är klar kommer kanske skolor kunna använda kunskapen om hur ni vill ha det, i sitt framtida arbete.

Vi ses i februari!

Hälsningar Iréne